

„A KÉRDÉS AZ, MI A VISZONYA AFGANISZTÁNNAK A TALIBÁNHOZ”

AZ AFGANISZTÁNI BOMBÁZÁSOK NEMZETKÖZI JOGI
VONATKOZÁSAIRÓL VALKI LÁSZLÓVAL ÉS NAGY BOLDIZSÁRRAL
KARDOS GÁBOR BESZÉLGET

Amerika „új háborújának” talán utolsó napjait éljük. A bombázások után szárazföldi beavatkozásra is sor került. Az amerikai hadvezetés a nyikánosság előtt is elismerte: kommandósai tábort építettek Kandahár ostromának segítésére. Mennyiben áll összhangban a nemzetközi joggal az Egyesült Államok magatartása?

Valki László: Afganisztán az Egyesült Államokkal szemben közvetett módon agressziót követett el, mivel területén megtúrta, sőt támogatta az Oszama bin Laden által vezetett terrorista szervezet, az al-Kaida tevékenységét. Kevésbé ismert, hogy a Biztonsági Tanács már jóval a 2001. szeptember 11-i támadás előtt – 1999. október 15-én és 2000. december 19-én – két kötelező erejű határozatot hozott, amelyekben kijelentette, hogy a tálibok nem hajtották végre a korábbi BT-előírásokat, és az ennek nyomán kialakult helyzet „veszélyezteti a nemzetközi békét és biztonságot”. A BT elítélte, hogy a tálibok Afganisztán területén menedéket és kiképzést nyújtanak terroristáknak, akik onnan kiindulva támadásokat szerveznek más államok ellen. A testület megjegyezte, hogy a tálibok megadóztatják az ópiumtermelést és -eladást, az ebből folyó jövedelemből pedig terroristák befogadását támogatják. „Sajnálatosnak” tartotta, hogy a tálibok menedéket nyújtanak Oszama bin Ladennek és terrorista szervezetének. Ezt követően a BT – az alapokmány VII. fejezete alapján eljárva – arra kötelezte a tálibokat, hogy hajtsák végre a BT korábbi határozatát, ne nyújtsanak menedéket a terroristáknak és ne finanszírozzák tevékenységüket. Kötelezte őket ezen túl arra is, hogy adják ki Oszama bin Ladent az amerikai hatóságoknak vagy olyan harmadik államnak, amelyben őt felelősségre vonják, zárják be a terroristák kiképzőtáborait és hagyjanak fel az ópiumtermeléssel. Egyidejűleg a BT minden más államot arra kötelezte, hogy teljes fegyverembargót vezessen be a tálibokkal szemben, minden légi forgalmat állítson le Afganisztánnal, fagyassza be Oszama bin Laden és az al-Kaida valamennyi bankszámláját. A nemzetközi terrorizmus támogatása pedig agresszióknak minősül, amivel szemben az ENSZ alapokmánya elismeri az önvédelem jogát. A BT határozatának meghozatalát persze

az tette lehetővé, hogy Oroszország és Kína egyaránt tart az al-Kaidától. A volt Szovjetunió déli köztársaságaiban elemi orosz érdekek forognak kockán: ha Afganisztánból az iszlám fundamentalisták exportálják ideológiájukat, Oroszország elveszítheti maradék befolyását is ebben a térségben. Itt tehát nem arról volt szó, hogy 2001. szeptember 11-e után az oroszok hirtelen ráébredtek arra, hogy közös érdekeik vannak az amerikaiakkal, hiszen ezek az érdekek már legalább két esztendeje egészen nyilvánvalóan fennálltak. Ma már mindenki tudja, hogy bin Laden „internacionalistái” közül milyen sokan és milyen eszközökkel küzdöttek a csecsen nép függetlenségéért. Kínában is nagyszámú muzulmán él az ország nyugati részében, a központi kormányzat pedig érzékenyen reagál minden olyan rezdülésre, amely kétségbe vonhatja Kína területi integritását.

Nagy Boldizsár: Az érvelés akkor áll meg, ha elfogadom: Afganisztán mint állam, mint a nemzetközi jog alanya támogatta a terrorizmust. Ezzel szemben mind a BT, mind a NATO vagy akár az Európai Parlament is a Talibán cselekedeteit ítéli el. A kérdés ezért az, mi a viszonya Afganisztánnak a Talibánhoz. A nemzetközi közösség nem ismerte el a tálib rezsimet Afganisztán kormányaként, a *de facto* uralom pedig a nemzetközi jog szerint nem tesz legitim kormánnyá egyetlen csoportot sem. Nem is beszélve arról, hogy a tálibok nem is gyakoroltak hatékony ellenőrzést az afgán állam egésze fölött. Ebben a polgárháborús helyzetben Afganisztánnak van egy „törvényes” kormánya, amelyet Északi Szövetségként ismer a nagyközönség. A tálib rendszernek tehát nem adatott meg az elismerés. Ergo, amit a Talibán csinál, azt nem lehet Afganisztán államnak, a nemzetközi jog alanyának a rovására írni. Itt juthatunk el a kérdés lényegéhez, tudniillik ahhoz, hogy mi a helyzet akkor, ha egy területi hatalom képtelen ellenőrizni a területén működő, de általa nem legitimált erőket. Erre sok példát láttunk. Nem az a kérdés tehát, hogy Afganisztán megtámadta-e az Egyesült Államokat, hanem az, hogy felelős-e a törvényes afgán hatalom azért, hogy a területén működő szervezetek támogatásával – egyébként idegen állampolgárok – megtá-

madtak amerikai létesítményeket. Ekkor az elemzésnek szerintem át kell térnie az államfelelősség vizsgálatára, amivel szembenézett a hágai Nemzetközi Bíróság a Nicaragua kontra Egyesült Államok-ügyben, a hágai Jugoszlávia Törvényszék pedig szembe fog nézni vele, amikor eldönti, felelős-e Milosevics a szerb szabadcsapatok tevékenységéért.

V. L.: A nemzetközi jog abból indul ki, hogy egy ország létezése nem függ attól, hogy éppen milyen kormány van hatalmon. Amikor a BT az általam említett határozatokat meghozta, tisztában volt azzal, hogy Afganisztán területének mintegy kilencven százaléka felett a tálib rendszer gyakorolja a főhatalmat. Ez a főhatalom természetesen nem olyan értelemben vett főhatalom, mint amilyen egy európai ország területén létezik, elvégre nem kifejezetten centralizált nemzetállamról van szó. Az is világos, hogy az al-Kaida szervezet és a Talibán között szoros kapcsolat áll fenn, amit a BT – mint említettem – már szeptember 11-e előtt két határozatában rögzített. A tálib rendszer képes lett volna arra, hogy tegyen valamit Oszama bin Laden és szervezete ellen. Jellemző a helyzetre egy újságíró megjegyzése, aki azt kérdezte, hogy vajon a táliboktól kellett volna-e kérni Oszama bin Laden kiadatását, vagy pedig Oszama bin Ladentől Omar mulah kiadatását. Mindegy, mi a válasz, a lényeg az, hogy

az összefonódás olyan mértékű a két szervezet között, hogy a felelősségük aligha választható szét.

N. B.: A különbség abban áll, hogy én nem arról beszéltem, hogy a Talibán és Oszama bin Laden összefonódik-e és hogy a Talibán kontrollálja-e Oszama bin Laden mozgalmát. Erről nem szóltam semmit: azt sem mondtam, hogy kontrollálja, azt sem, hogy nem. Valószínűleg nagy befolyást gyakorol rá, de elképzelhetőnek tartom, hogy a Talibánnak nincs elég hatalma jogállami eszközökkel vagy azok mellőzésével eljárni Oszama bin Ladennel szemben. A kérdés viszont nem ez. A nemzetközi jog szempontjából az a releváns kérdés, hogy Afganisztán mint állam megszegte-e az erőszak tilalmát. Erre mondom azt, hogy nem. Az erőszak tilalma azért nem értelmezhető ebben a konfliktusban, mert nem Afganisztán támadt az Egyesült Államokra, hanem az Afganisztán területét bitorló csoport. Az a csoport, amely Afganisztán legnagyobb területén az ellenőrzést gyakorolja, nem azonos Afganisztánnal, és nincs is felhatalmazva arra, hogy a nevében cselekedjen, tehát Afganisztán terhére írható jogsértést sem tud elkövetni. Afganisztán és a Talibán megkülönböztetése mellett szól, hogy a Talibánt legfeljebb három állam ismerte el az állam képviselőjének. Ha megnézed a BT-határozatokat, akkor soha nem azt mondják, hogy Afga-

*AZ ENSZ BIZTONSÁGI TANÁCSÁNAK 4370. ÜLÉSÉN,
2001. SZEPTEMBER 12-ÉN ELFOGADOTT 1368. (2001) SZÁMÚ HATÁROZATA*

A Biztonsági Tanács,
újra megerősítve az ENSZ alapokmányának elveit és céljait,
elhatározva, hogy minden lehetséges módon küzd a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető mindenfajta terrorista támadás ellen,
elismerve az egyéni vagy kollektív önvédelem elidegeníthetetlen jogát az ENSZ alapokmánnal összhangban,
1. *félreérthetetlenül és határozottan elítéli* a 2001. szeptember 11-i New York-i, washingtoni és pennsylvaniai borzasztó terrortámadásokat, és ezeket a cselekményeket mint a nemzetközi terrorizmus bármely más megnyilvánulását, a nemzetközi béke és biztonság elleni fenyegetésként *értékeli*.
2. *Kifejezi* mélységes együttérzését és részvétét az áldozatoknak és családjuknak, az Amerikai Egyesült Államok népének és kormányának.
3. *Felhív* minden államot, hogy működjenek együtt annak érdekében, hogy ezen terrorista támadások elkövetőit, szervezőit, valamint támogatóit mielőbb bíróság elé állítsák, és *hangsúlyozza*, hogy azok, akik az elkövetők, a szervezők, valamint a támogatók segítségével, támogatásáért és rejtegetéséért feleltek, felelőségre vonhatók.
4. *Arra is felhív*, hogy a nemzetközi közösség fokozza a terrorista cselekmények megelőzésére és megakadályozására irányuló erőfeszítéseit, ideértve a fokozott együttműködést, valamint a vonatkozó nemzetközi antiterrorista egyezmények és a Biztonsági Tanács határozatainak, különösen az 1999. október 19-én kelt 1269. (1999) számú határozatának végrehajtását.
5. *Kifejezi* készségét, hogy megtegyen minden szükséges válaszlépést a 2001. szeptember 11-i terrorista támadásokra és hogy harcoljon a terrorizmus minden formája ellen, tekintettel az ENSZ alapokmányában megfogalmazott felelősségére.
6. *Úgy határoz*, hogy az ügyet napirenden tartja.

nisztán támogatja az ópiumtermelést, Afganisztán támogatja a terrorizmust. Nagyon gondosan elkerülte a BT, hogy Afganisztánt mint államot elmarasztalja. A „Talibán rezsimről” szöveg, ami nemzetközi jogilag bizonytalan fogalom. Értelmezhető-e az erőszaktilalom akkor, amikor egy állam áll szemben egy törvényen kívüli csoporttal? Itt nem Afganisztán és az Egyesült Államok nemzetközi kapcsolatairól van szó, hanem a Talibán és/vagy Oszama bin Laden és az Egyesült Államok kapcsolatairól, vagy az al-Kaida és az Egyesült Államok viszonyáról. A perdöntő kérdés – ismétlem – az, hogy felelős-e a törvényes afgán hatalom azért, hogy az állam területén működő szervezetek támogatásával szaúdi vagy német állampolgárok megtámadták az Egyesült Államok létesítményeit. A Nemzetközi Bíróság a nicaraguai ügyben azt válaszolta, hogy amennyiben az állam irányítja ezeket a csoportokat vagy legalábbis effektív kontrollt gyakorol fölöttük, akkor felel azok cselekedeteiért.

A teheráni amerikai nagykövetség elleni 1979-es támadással kapcsolatban a Nemzetközi Bíróság elismerte Khomeini ajatollah rezsimjét az iráni állam képviselőjének, holott a nemzetközi közösség nem ismerte el kormányát. Ezen túl pedig elismerte az állam felelősségét azért, mert a forradalmi diákmozgalom betört a nagykövetségre és ott túszoikat szedett.

N. B.: Ez az ítélet a több mint egy évig tartó események sorozatát több fázisra bontotta. Azt mondta, hogy az első fázisért, amikor úgymond a diákok foglalták el a külképviseletet, Iránt mint államot nem terheli felelősség. Az államot attól a pillanattól tartották felelősnek, amikor a kormányerők átvették az ellenőrzést és körülzárták az érintett épületeket. Ilyen helyzetben egyértelmű, hogy a központi iráni kormány maga cselekedett. Az analógia szerintem azért sem jó, mert Iránnak nem voltak versengő kormányai, főleg nem olyanok, amelyek közül az egyik a nemzetközi jog szempontjából nagyobb legitimitást élvezett volna. Khomeini rezsime teljes kontrollt gyakorolt Irán egész területe fölött, az ítélet meghozatalának pillanatában pedig már számos arab állam elismerte az új iráni rezsimet.

V. L.: Hadd utaljak arra, hogy Tajvan területén a jelenlegi kormány ugyan teljes főhatalmat gyakorol – nincs szó tehát két vagy több, úgynevezett „versengő” kormányról –, de Tajvant egyetlen BT-tag sem ismeri el önálló államnak. Ennek ellenére, ha Tajvan erőszakot alkalmazna egy másik állammal szemben, akkor a BT ezért természetesen nem Pekinget marasztalná el, hanem Tajpejt.

N. B.: Csakhogy a kérdés az, ebben az analógiában melyik a Talibán? Peking? Tajvan? Ha Tajvan, akkor bizony a szavaid logikájából az következik, hogy sze-

rinted a nemzetközi közösségnek Pekinget kellene megbüntetnie Tajpej tetteért. Ha viszont a Talibán Peking és az északiak Tajvan, akkor Peking agressziójáról kellene szólnod.

A Talibán azért tényleges hatalmi pozícióban volt. Ha nem is az ország teljes területét, de annak túlnyomó részét kontrollálta szeptember 11-e előtt. És ezen a területen terroristákat képző táborokat létesítettek.

N. B.: Ne felejtjük el, hogy a Magyar Népköztársaság vagy a Lengyel Népköztársaság területén is komoly kiképzőbázisok voltak, az NDK-ról nem is beszélve. Legyünk őszinték, a palesztinok nálunk is tanultak fegyvert forgatni. Ez felhatalmazta volna a nyugati hatalmakat vagy akár Izraelt, hogy csapást mérjen Magyarországra amiatt, hogy a központi kormány tudtával vannak itt palesztin pihenő- és kiképzőhelyek? El kellett volna tűrnünk, hogy a házunkat lebombázzák, mert valahol a Bakony egy eldugott szegletében magyar katonák palesztin katonákat képeznek ki?

Ez már elvezet az arányosság kérdéséhez. Az önvédelem jogából fakadó válaszcsepásnak arányosnak kell lennie. Ruud Lubbers, az ENSZ menekültügyi főbiztosa elég élesen fogalmazott. Azt mondta, nem vitatja, hogy a válaszcsepás jogszerűen indult, de úgy látja, hogy egy kicsit sok ez a négy hete folyó bombázás, amely akkor már sok esetben duális, azaz polgári és katonai felhasználású célpontok ellen folyt. Arányosnak tekinthető, ha a válaszcsepást mérő állam bevallott célja a támadó kormányzat megdöntése?

V. L.: A kérdést az indokolja, hogy a nemzetközi szokásjog értelmében az ellenintézkedések – beleértve azokat is, amelyeket az önvédelem gyakorlása során hajtottak végre – csak akkor jogszerűek, ha arányosak voltak az eredeti jogsértéssel. A végső értékelés természetesen csak a hadműveletek befejezése után fogalmazható meg. Az eddigi fejlemények azt mutatják, hogy fennáll az arányosság. A nemzetközi jog nem valamiféle mennyiségi arányosságot követel meg, hanem tartalmi. Mindenekelőtt azt írja elő, hogy a sértett félnek nem szabad megtoznia a támadást, azaz nem szabad „megbüntetnie” annak elkövetőjét. Az amerikai ellentámadás egyetlen célt szolgálhat csupán, mégpedig azt, hogy elejét vegye a felségterületét – és általában a nyugati világot – fenyegető újabb terrortámadásoknak. Ezt kizárólag azzal érheti el, ha elfogják Oszama bin Ladent és megsemmisítik terrorista hálózatát. Szeptember 11-e után végképp világhossá vált, hogy a talib rezsim

felszámolása nélkül az al-Kaida tevékenysége sem szüntethető meg. Mivel sem a BT határozatainak, sem az Egyesült Államok ultimátumának nem volt foganatja, az amerikaiaknak és szövetségeseiknek nem volt más választásuk, mint az, hogy magát a rezsimet is felszámolják. Ami a légitámadásokat illeti, már az eddigi bevetések és a különböző célpontokra ledobott, illetve irányított robbanóeszközök mennyisége is meglehetősen nagy volt. Az információk szerint azonban ezek a támadások kevésbé érintettek polgári létesítményeket, mint a Jugoszlávia ellen 1999-ben indított NATO-hadművelet, és e beszélgetés időpontjáig a polgári áldozatok száma is kisebb volt. Ugyanakkor Afganisztánban is jelentős tömegek indultak el menedéket keresni a szomszédos országokban, ami előrevetítette egy újabb humanitárius katasztrófa kialakulásának a veszélyét. Tisztában vagyok azzal, hogy a nemzetközi és hazai közvélemény jelentős része meglehetősen vegyes érzelmekkel figyelte a támadásokról szóló híreket, és sokan akár egyetlen polgári áldozatot vagy menekültet is elfogadhatatlannak tartottak. Mindazonáltal nem hiszem, hogy a közvetlen és közvetett veszteségek nagyságrendileg meghaladták volna azokat, amelyek szeptember 11-én és azóta az Egyesült Államokban keletkeztek. Mindezek alapján a kérdésre a válaszom az, hogy az Egyesült Államok ellentámadása arányos volt a szeptember 11-i terrortámadással. A Talibán megdöntését illetően a lényeg az, hogy a válaszlépésnek célravezetőnek kellett lennie, azaz elejét kell vennie az újabb támadásnak. Ez Kunduz és Kandahár ostrománál ugyan súlyos áldozatokkal járt és jár, de nem szabad elfelejteni, hogy ezeket a támadásokat részben az Északi Szövetség hajtotta végre, és hogy az előbbi városban az „internacionalista” hadifoglyok fellázadtak és ismét harcolni kezdtek. A meglehetősen véres fejleményeket az Afganisztán ellen eredetileg az önvédelem jogán fellépő erők enyhén szólva nem voltak képesek ellenőrzésük alatt tartani.

N. B.: Nem válaszoltunk még világosan arra a kérdésre, hogy beletartozik-e az önvédelem jogába az, amit az Egyesült Államok tesz. Ettől független az a minősítés, hogy politikailag vagy a történelmi belátás alapján indokoltak-e ezek a katonai lépések. Olyan önvédelmi jogot nem ismer a mai nemzetközi jog, amely a BT felhatalmazása nélkül egy állam területe feletti ellenőrzés fegyveres megszerzését is az arányos önvédelem alá sorolja. Az erőszakos megtorlás, a bűnös önhatalmú megbüntetés pedig egyértelműen tilos. A „nem volt más választásunk” érv különösen nyugtalanító azok szemében, aki átélték vagy megtanulták az európai történelmet. A korábbi BT-határozatok felkínálták azt a lehetőséget, amit most ismét feltalálunk: az információk hatékonyabb cseréjét és a pénz útjai-

nak elzárását. Ha Pakisztánt előbb rá lehetett volna bírni arra, hogy ne támogassa a Talibánt, ha az Északi Szövetség szerezsenmosdatása előbb bekövetkezett volna... Csupa ha. Nem tudjuk, volt-e más választásunk. Meglehet, ha 2001 szeptemberéig megyünk csak vissza, nem volt. De miért kezdődne ott az időszámítás? A szeptember 12-i BT-határozat értelme kettős: egyfelől emlékeztet mindenkit, hogy az egyéni és kollektív önvédelem joga az alapokmánnyal összhangban áll fönn, tehát az alapokmánnyal összhangban levő önvédelem jogát ismeri el. Másfelől arra vonatkozóan, hogy mit kell csinálni a terroristákkal, nem azt mondja, hogy ki kell bombázni őket a barlangjukból a kettős rendeltetésű célpontjaikkal együtt, hanem azt mondja, hogy valamennyi elkövetőt, szervezőt és a támogatóikat bíróság elé kell állítani. Tehát nem azt mondja, hogy megtorlás tárgyai lesznek azok, akik tudatosan a területükön tartják őket, hanem számon fogják kérni rajtuk cselekedeteiket. A megtorlásra a második BT-határozat sem adott felhatalmazást, szerintem éppen ellenkezőleg: azzal, hogy a BT saját hatáskörébe vonta az ügyet, a „szabd önvédelem” joga elenyészett. A fennálló jogrend szerint az ENSZ-nek kellene határoznia a megteendő lépésekről – ahogyan azt az iraki–kuvaiti konfliktusban is tette.

El lehetett volna kerülni a bombázást? Milyen más, „jogállamibb” módszerekkel lehet fellépni a terrorizmussal szemben?

V. L.: Kétségtelen, hogy a NATO országai már korábban is tudatában voltak a rendkívül súlyos veszélynek, ezt a korábbi BT-határozatok is bizonyítják. Ennek ellenére nem tettek meg mindent – például titkosszolgálati eszközökkel – annak érdekében, hogy a terrorista hálózatot felgöngyölítsék. A figyelmeztetések pedig elég komolyak voltak, mind Kenyában, mind Tanzániában, mind pedig az Ádeni-öbölben. Ebben a világ vezető hatalmait bizonyára el lehet marasztalni. Ez azonban nem más, mint az elmúlt időszak hibáinak utólagos konstatálása. Szeptember 11. után azonban ugyanezeknek a hatalmaknak tenniük kellett valamit. Semmilyen lehetőségük sem volt arra, hogy a személyes felelősségre vonásról értekezzenek. Önvédelmet kellett gyakorolniuk, mégpedig fegyverrel, ahogyan azt a BT kimondta. A terrortámadás másnapján, szeptember 12-én hozott határozatában a BT leszögezte, hogy a terrorizmus a nemzetközi békét és biztonságot fenyegeti, majd elismerte „az egyéni és kollektív önvédelem jogát”. Aligha gondolhatott másra, mint az Egyesült Államok önvédelmi jogára.

N. B.: Az Egyesült Államok például ratifikálhatná a terrorizmus elleni egyezményeket. Ha ezeket a szerződéseket az államok komolyan veszik, valóban ellen-

őrizni tudják például a terrorista pénzek mozgását – itt lehet a leghatékonyabban fellépni a jövőbeli támadások ellen. Kétoldalú egyezmények hálóján pedig olyan bűnüldözői együttműködés jöhet létre, amely effektív és operatív közös munkát eredményez: perceken belül tudnának így az államok információt cserélni.

V. L.: A fő probléma a terrorizmus elleni egyezményekkel az, hogy ezek elvileg ugyan keretet nyújthatnak az együttműködésre, de csak akkor, ha megvan a politikai akarat. Ennek az akaratnak egy-egy konkrét eset kapcsán kellene létrejönnie. A tapasztalatok viszont azt mutatják, hogy az üldözés és kiadatás kérdésében az államok meglehetősen önzők. Az együttműködés helyett saját állampolgáraik mentésével és saját titkosszolgálati forrásaik megvédésével vannak elfoglalva. Nem is beszélve az olyan államokról, mint Szaúd-Arábia vagy az Egyesült Arab Emírátságok, sőt korábban Pakisztán, amelyek szeptember 11-e előtt közvetve vagy közvetlenül támogatták a tálib rezsimet, mi több, az al-Kaidát is. A hírek azért most arról szólnak, hogy szeptember 11-e óta eddig soha nem tapasztalt információátadás működik a NATO tagállamai, sőt Oroszország és az Egyesült Államok között is. Pakisztán pedig „átállt”. Ez mindenképpen óriási változás: a két nagyhatalom között eddig enyhén szólva nagyon gyéren csordogált az információ a terroristákkal kapcsolatban.

N. B.: A leghatározottabban azt gondolom, hogy a jog és a jog alapján álló intézményrendszer hatékonyabban tud a terrorizmus ellen fellépni. Nem hatékony az a küzdelem, amelyik porig bombáz egy országot; egészen biztosan terrorista fog kinőni a sóval behintett föld alól is. Félreértés ne essék. Olvastam a BBC honlapján egy titkosszolgálati beszámolót, ami egy kiugrott tálib információin alapult. Annál borzalmasabb történettel életemben nem találkoztam. Nyilván én is azt kívánom, hogy söpörjék el őket a föld színéről. Ugyanakkor amíg egész generációk menekülttáborokban nőnek fel, addig ezeknek a gyerekeknek a vállán már tizennyolc éves koruk előtt ott lesz a Kalasnyikov. Ha nem tudjuk megoldani, hogy ne éljenek emberek évtizedeken át ugyanabban a menekülttáborban, addig hiába próbálunk utólag együttműködni a tetteik ellen.

V. L.: Ez a megállapítás tökéletesen igaz a közéleti helyzetre, és kevésbé Afganisztánra. Oszama bin Laden és híveinek jelentős része nem menekülttáborokban nőtt fel. A terrorral szembeni „jogállami” fellépésnek pedig még a belső jogban sincsenek meg a megfelelő keretei, hogyan várhatnánk ezt el a nemzetközi jogtól, amely lényegesen gyengébben fejlett jogszabályrendszer, e téren pedig még az intézményrendszere is hiányzik. A terrorizmus egyik jellemző vonása egyébként, hogy nagyon intenzív hatást gya-

korol az emberekre, főleg akkor, amikor sok az áldozat; ez a társadalmi hatás ugyanakkor rövid ideig tart. Egy terrortámadás után a nyugati országok polgárai hajlamosak egy időre elfelejteni a jogállam belső jogi elveit. Szerencsére túl mélyen épültek be a szabadságjogok a nyugati kultúrába ahhoz, hogy feladjuk őket, legalábbis nagyon remélem.

N. B.: Éppen ez a tét, akárcsak a hetvenes években: felmentjük-e magunkat a normák alól, ha igazán kíméletlen és fájdalmas csapást mértek ránk. Tudjuk, az információszerezés hatékony eszköze a kínzás. Mondhatjuk-e azt, hogy nincs más választásunk a közbiztonság védelme érdekében?

Van-e esélye egy olyan nemzetközi büntető bíróság felállításának, amely elé az államok az elfogott terroristákat utalhatnák?

V. L.: Nem tartom valószínűnek, hogy ilyen bíróságot létrehozzanak. Erről nyilvánvalóan csak a BT dönthetne, ahogyan annak idején Jugoszlávia és Ruanda esetében is történt. Azt hiszem azonban, az amerikaiaknak most ahhoz fűződik nagyobb érdekük, hogy a terrrorszervezeteket minél előbb felszámolják, ezért nem szívesen szavaznák meg egy nemzetközi bíróság felállítását. Washingtonban szemmel láthatóan jobban bíznak a saját katonai apparátusukban, mint egy nemzetközi jogintézményben. Igen progresszív lépésnek tartom a hágai és arushai törvényszékek felállítását, ítélezését. Ezek a testületek azonban korántsem annak köszönhetik tekintélyüket, hogy mindenkiket rács mögé zártak már, aki azt megérdemli. Köztudott, hogy a karadzicsok és mladicsok még mindig szabadlábban vannak. Ők azonban a délszláv háborúk befejeződése óta már kevés ember életét veszélyeztetik, ami nem mondható el a szabadon hagyott terroristákról. Nem tartom ugyanakkor szerencsésnek a helyszínen ítélező amerikai katonai bíróságok felállítását. A halasztást valóban nem tűrő feladat a terroristák elfogása lenne, és nem az azonnali ítélezés.

N. B.: Talán nem is ez a döntő kérdés, hanem az, hogy hajlandók-e az államok egyetemes büntető joghatóságot gyakorolni, azaz eljárni olyan terroristák ellen, akik más államok állampolgárai, és külföldön, külföldiek sérelmére követtek el bűncselekményeket. Az ilyen eljárás drága, sok ellenséget szerez, veszélynek teszi ki a bíróságokat, nehéz a bizonyítás és így tovább. Mégis, ha a demokratikus államok nem lennének kényelmesek – Spanyolország, illetve Belgium például Pinochet és a volt kongói külügyminiszter kapcsán szolgáltatott példát –, akkor a terroristák elleni küzdelem hatékonyabb lehetne.

Köszönöm a beszélgetést.